

Výzvy energetické bezpečnosti střední Evropy: vize a reálné možnosti

20. října 2008 Jiří Schneider

Energetická bezpečnost obsahuje mnohem více aspektů než nejčastěji zmiňovanou problematiku ropy, zemního plynu či elektřiny. Skrze tržní mechanismy se, ať už přímo (komodity) nebo nepřímo (veřejné výdaje, infrastruktura), energetická bezpečnost stává jednou ze vstupních proměnných domácí politiky, zahraniční politiky, ale i politiky evropské, a to uvnitř i navenek.

V analýzách energetické bezpečnosti je třeba pamatovat nejen na její globální rozměr (alokace a realokace zdrojů), ale též na její lokální charakteristiky, jako je situace koncových uživatelů, tedy občanů, kteří jsou potenciálně nejvíce ohroženi časově signifikantním výpadkem dodávek energií. K dosažení co největší jistoty, stability a bezpečnosti v energetických otázkách by bylo nejvhodnější zajistit co největší diverzifikaci na obou stranách trhu – diverzifikaci trhů i možností volby spotřebitele.

Nicméně většině voličů coby spotřebitelů je bližší košile nižších cen než kabát zajištění bezpečnosti dodávek energie. Konečnému spotřebiteli je jedno, za jakých okolností a za jakých kompromisů jeho vláda zajistí dlouhodobé dodávky např. plynu, a to je problém, se kterým se musíme potýkat politicky a pokusit se odhadnout cenu energetické bezpečnosti. Na trhu jsou určitá rizika týkající se vstupů. Jak dokážeme určit cenu rizika, tj. marži, kterou platíme za to, že nebudou přerušeny dodávky energie? Jakým způsobem si hradíme toto riziko? Dokážeme vůbec cenu energetické bezpečnosti vyčíslit? To je velká koncepční výzva.

Představme si, že nějaký zdroj přestane fungovat, nebude dostupný – jaká je cena jeho nahrazení? V případě konečného spotřebitele je zřejmé, že tento náklad zdaleka neleží jenom na jeho bedrech, ale že to je náklad, který nesou i veřejné rozpočty (např. náklady plynofikace). Na druhou stranu, k čemu budou plynovody, když do nich nepoteče plyn?

Je tristní, že Evropská unie dosud nemá fungující společnou energetickou politiku, a to navzdory evidentní potřebě, která se nadále zvětšuje s tím, jak Evropa přestává být dominantním odběratelem ruských zdrojů (na úkor asijských zemí, obzvláště pak Číny), čímž interdependentní vztah přechází v jednostrannou závislost. Absence takové politiky je způsobena celou řadou faktorů, mezi nimi například rozdílnými energetickými portfolii (energetický mix) jednotlivých zemí, neexistencí konsenzu ohledně výroby energie (zejména v otázce jaderných elektráren) a v neposlední řadě nedostatečným propojením elektrických vedení.

V zájmu střeoevropských zemí je co největší shoda v rámci EU a pokud možno společný postup při jednání s dodavateli energie, především s Ruskem. To ovšem předpokládá podstatný pokrok i ve vytváření společného trhu. Teprve společný trh a liberalizace trhu energií povede k tomu, že dojde k jistému sjednocení zájmů. Společný energetický trh ještě neexistuje, je fragmentován, existuje vysoká míra státní ingerence, a to i formou státního vlastnictví monopolních energetických společností. To všechno vede k výše zmíněným politickým tlakům.

Opačný trend – deregulace a privatizace strategických odvětví, který by byl ekonomickým řešením, na druhé straně znamená ztrátu kontroly státních bezpečnostních orgánů nad základními parametry energetické bezpečnosti. Situace, kdy by stát nesl závazky vyplývající z rozhodnutí soukromých společností, které nenesou žádnou politickou odpovědnost, je ovšem dlouhodobě neudržitelná.

Tedy: buď si stát musí ponechat elementární kontrolu nad strategickými rozhodnutími, tj. i nad dlouhodobými kontrakty, a nenechat to jenom na soukromých společnostech, anebo je třeba přiznat, že ztratil monopol v zajišťování národní bezpečnosti a de facto tento koncept opustit. Pokud by soukromá společnost hodlala uzavřít smlouvu, která může znamenat změnu parametrů bezpečnostní politiky, např. oblíbené obrácení směru produktovodů, měla by k tomu mít souhlas vlády, popřípadě parlamentu, pokud nechceme koncept národní bezpečnosti opustit.

Evropská energetická politika je důležitým testem z praktických a geopolitických důvodů. Zásadní

role Ruska již byla zmíněna, ale zároveň není možné vytvořit evropskou energetickou politiku bez vyjasnění role a místa Turecka v EU. Bylo by krátkozraké předpokládat, že Turci budou dlouhodobě akceptovat, že jsou potřební pouze jako země pro tranzit energií do EU a nic víc jim k tomu nedáme. Možná bude nutno hledat i cesty mimo existující instituce a uvažovat o uzavření jakési smlouvy o kolektivní energetické bezpečnosti.

V současné době je zřejmých několik závěrů. Za prvé energetickou bezpečnost je možné zajistit pouze aktivní zahraniční politikou, tzn. schopností projekce síly. Bude nutné zasahovat v krizových teritoriích, protože zdroje energie jsou v těchto oblastech. Za druhé je to hledání úspor energie a „zelených“ alternativ, což by se mělo stát mnohem širší agendou, než je tomu v současnosti; stejně jako za třetí - zvýšení schopnosti mobilizovat státní, ale i soukromé zdroje na inovace. Motivovat firmy k investicím do nových, efektivnějších a energeticky méně náročných technologií. Ve všech směrech máme stále co dohánět.

Článek vyšel na serveru natoaktual.cz 3. 3. 2008